

YARA YÖNETİMİNDE HEMŞİRELİK UYGULAMALARI VE GÜNCEL YAKLAŞIMLAR

Editör

Prof. Dr. Dilek AYGİN

Yazar

Ayşe ÇELİK YILMAZ

© Copyright 2022

Bu kitabın, basım, yayın ve satış hakları Akademisyen Kitabevi A.Ş.'ne aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kağıt ve/veya başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Tablo, şekil ve grafikler izin alınmadan, ticari amaçlı kullanılamaz. Bu kitap T.C. Kültür Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır.

ISBN

978-625-8399-03-5

Yayın Koordinatörü

Yasin DİLMEN

Kitap Adı

Yara Yönetiminde Hemşirelik
Uygulamaları ve Güncel Yaklaşımlar

Sayfa ve Kapak Tasarımı

Akademisyen Dizgi Ünitesi

Editör

Prof. Dr. Dilek AYGİN
ORCID iD: 0000-0003-4620-3412

Yayıncı Sertifika No

47518

Baskı ve Cilt

Vadi Matbaacılık

Yazar

Ayşe ÇELİK YILMAZ
ORCID iD: 0000-0002-9085-4848

Bisac Code

MED000000

DOI

xxx

GENEL DAĞITIM

Akademisyen Kitabevi A.Ş.

Halk Sokak 5 / A

Yenişehir / Ankara

Tel: 0312 431 16 33

siparis@akademisyen.com

www.akademisyen.com

Önsöz

Geçmişten günümüze uzanan süreçte bilimsel ve teknolojik gelişmelerle birlikte yara tedavisi ve bakımında hızlı ilerlemeler yaşanmıştır. Dünyada ve ülkemizde toplumda sık görülen akut ve kronik yaraların yönetimi; bireylerin kronik hastalıkları, kullandıkları ilaçlar ve iyileşmeye etki eden dış faktörler nedeniyle komplike hale gelmektedir. Son yıllarda, birçok disiplini içeren, donanımlı yara bakım ünitelerinin kurulması yara tedavisinde önemli bir adımdır. Multidisipliner ve bütüncül bir bakım sağlayan bu ünitelerin olmazsa olmaz unsurları şüphesiz hekim ve hemşirelerdir. Yara bakım üniteleri dışında; acil servisler, yoğun bakım üniteleri, yataklı ve ayaktan tedavi birimlerinde de her türden yarayla karşılaşan hemşirelerin, yara iyileşme patofizyolojisi ve yara bakımıyla ilgili güncel bilgelere sahip olması beklenmektedir. Yara Yönetiminde Hemşirelik Uygulamaları ve Güncel Yaklaşımlar kitabı, yara bakımıyla ilgilenen tüm meslektaşlarımız için rehber olabilecek temel yaklaşımları içermektedir. Kitabın tüm meslektaşlarımıza ve öğrencilerimize faydalı olmasını umuyoruz.

Prof. Dr. Dilek AYGİN

İçindekiler

Giriş.....	1
BÖLÜM 1 Yara Tanımı ve Yaranın Sınıflandırılması.....	7
1.1. Akut Yaralar.....	9
1.2. Kronik Yaralar.....	9
BÖLÜM 2 Yara İyileşmesinin Patofyziyolojisi.....	19
2.1. Yara İyileşmesi Evreleri.....	20
2.2. Yara İyileşme Tipleri.....	28
BÖLÜM 3 Yara İyileşmesini Etkileyen Faktörler.....	31
3.1. Yara İyileşmesini Etkileyen Lokal Faktörler.....	32
3.2. Yara İyileşmesini Etkileyen Sistemik Faktörler.....	34
3.3. Yara İyileşmesini Etkileyen Tedaviler.....	44
BÖLÜM 4 Yara İyileşmesinde Görülen Komplikasyonlar.....	47
BÖLÜM 5 Yara Tedavisi ve Bakımı.....	51
5.1. Yaranın Değerlendirilmesi.....	51
5.2. Yara Alanının Temizliği.....	55
5.3. Yara Debridmanı.....	59
5.4. Yaranın Kapatılmasında Sık Kullanılan Yara Örtüleri.....	60

BÖLÜM 6 Akut Yarada Bakım	65
BÖLÜM 7 Yanık Yaralarının Yönetimi	71
7.1. Yanığın Patofizyolojisi	71
7.2. Yanık Olgularında Acil Müdahale	73
7.3. Yanık Yarasının Değerlendirilmesi	74
7.4. Yanık Yaralarında Bakım	78
BÖLÜM 8 Yara Yönetiminde Kullanılan Güncel Yaklaşımlar	81

KAYNAKLAR

- Abdelrahman, T., & Newton, H. Wound dressings: principles and practice. *Surgery (oxford)*, 2011;29(10):491-5
- Acar K, Aygin D. Yaşlılarda yara gelişimi risk faktörleri, önleme ve bakım yaklaşımları. *Yoğun Bakım Hemşireliği Dergisi*, 2015;19(2):54-9
- Akın T, Çalar NS, Burnaz Ö, Kesmezaca Ö. Subakromial sıkışma sendromu tedavisinde ultrasonun etkinliğinin araştırılması. *Nobel Med*, 2013;9(2):104-8
- Aksoy, N. Management of nursing care in burn patient. *Selcuk Medical Journal*, 2014;31(1):47-51
- Aktaş Ş. Kronik yarada lokal faktörler ve yardımcı tedaviler. *ANKEM Dergisi*, 2012;26.2: 217-22
- Aktürk AŞ, Bayramgürler D. Yara iyileşmesinde lazer tedavisi. *Türkiye Klinikleri J Dermatol-Special Topics* 2016;(1):9-46
- Akutay S, Ceylan Ö. Diyabetik hastalarda amputasyon sonrası yara iyileşmesi ve bakım. *Sakarya Tıp Dergisi* 2019;9(1):11-5
- Akyolcu N, Aksoy G, Kanan N, Yara iyileşmesi ve hemşirelik bakımı. *Cerrahi Hemşireliği I. Nobel Tıp Kitabevleri, Genişletilmiş 2. Baskı, İstanbul* 2017:79-114
- Alan H, Güler Ç, Yolcu Ü, Koparal M, Çakır E, Demir P. Biostimulatory effects of diode laser and ozone on wound healing in rats. *Meandros Med Dent J*, 2018;1:97-106
- Alemdaroğlu U, Özyalçın S, Hafez İ, Erol E, Yalçınkaya A, Tünel H.A et.al. KABG sonrası safen insizyon yaralarının primer ve vakum yardımcı kapama sonuçları. *Hitit Med J*, 2020;2(2):31-35.
- Al-Habib, M. Y., Alsayil, S. N., Al-Qasim, O. S., Alrayyes, S. F., Al-Saedi, J. A., Alshammari, A. M., ... & Alshammari, H. N. Wound Management in Primary Care: A Review. *The Egyptian Journal of Hospital Medicine*, 2018;70(3):514-19
- Amalsadvala, T., & Swaim, S. F. Management of hard-to-heal wounds. *Veterinary Clinics: Small Animal Practice*, 2006;36(4):693-711
- Andsoy I, Erbozurt Çetin E. Ameliyathane çalışanlarının cerrahi sürece ilişkin cerrahi alan enfeksiyonları risk faktörleri bilgi durumunun belirlenmesi. *Cerrahi Ameliyathane Sterilizasyon Enfeksiyon Kontrol Hemşireliği Dergisi*, 2020;1(3):1-14
- Asgarpour H. Venöz ayak ülser tedavisinde güncel yaklaşımlar. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 2019;10(3):333-9
- Ateş S, Nazik S, Şahin A.R, Kardeş F, Erdoğan A. Cerrahi alan enfeksiyonlarının değerlendirilmesi. *KSÜ Tıp Fak Der*, 2019;14(1):16-9
- Aydın O.E, Tan Ö, Barın E.Z, İnalöz A, Alğan S. Büyüme faktörlerinin kronik yaralarda klinik kullanımları. *Türkiye Klinikleri J Plast Surg-Special Topics*, 2015;4(1):1-4

- Aygin D, Yaman Ö. Cerrahi hastalarında aromaterapi. içinde: cerrahi ve ameliyathane hemşireliğinde güncel konular 1. (Ed.İlçe A). Hatipoğlu Yayıncılık 2021;93-102
- Aygin D, Aslan FE, Olgun N. Enflamasyon, immün yanıt ve iyileşme. Akademiyen Tıp Kitabevi, Ankara 2017:53-81
- Baktır G. Wound repair and experimental wound models. *Experimed*, 2019;9(3):130-7.
- Balsa IM, Culp WT. Wound care. *Veterinary Clinics of North America: Small Animal Practice*, 2015;45(5):1049-65
- Barrientos S, Stojadinovic O, Golinko MS, Brem H, Tomic-Canic M. Growth factors and cytokines in wound healing. *Wound Repair and Regeneration*,2008; 16:585- 601
- Baykan A, Baykan H. Sigaranın yara iyileşmesi üzerine zararlı etkileri. *Düzce Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 2017;7(3):187-90
- Benbow M. Parameters of wound assessment. *British Journal of Nursing*, 2014; 4(11): 647-48
- Beyene T, Derryberry SL, Barbul A. The Effect of comorbidities on wound healing. In: *Wound management, an issue of surgical clinics*, (Ed.:Michael D. Caldwell, Michael J Harl) Elsevier Health Sciences, 2020;P:695-707.
- Boduç NK. Yanıklı Çocukların Bakımı. *Yoğun Bakım Hemşireliği Dergisi*,2013;17(2):89-96
- Boyras I, Yıldız A. Lazer çeşitleri ve yüksek yoğunluklu lazer kullanımı. *Contemp Med*, 2016;6:104-09
- Brochhausen C, Schmitt VH, Planck CN, Rajab TK, Hollemann D, Tapprich C, Kirkpatrick CJ. Current strategies and future perspectives for intraperitoneal adhesion prevention. *Journal of Gastrointestinal Surgery*, 2012;16(6):1256-74
- Butcher, M., & Swales, B. Assessment and management of patients with burns. *Nursing Standard*, 2012;27(2)
- Cañedo-Dorantes, L., & Cañedo-Ayala, M. Skin acute wound healing: a comprehensive review. *International journal of inflammation*, 2019;3706315
- Centers for Disease Control (CDC) and Prevention Guideline for the Prevention of Surgical Site Infection, 2017. Erişim linki:<https://www.cdc.gov/infection-control/guidelines/ssi/index.html> (Erişim Tarihi: 25.03.2021)
- Coşkun Ö, Uzun G, Dal D, Yıldız Ş, Sönmez Y. A, Yurttaş Y et al. Kronik yarada tedavi yaklaşımları. *Gülhane Tıp Dergisi*, 2016;58:207-28
- Çakır Umar D, Turhan Damar H. Akut ve kronik yaralar ve hemşirelik bakımı. *Türkiye Klinikleri J Surg Nurs-Special Topics*, 2017;3(3):157-63
- Çelik S. Cerrahi bakımda bilgi güncelleme. *Acıbadem Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 2011;2(2).
- Demir Korkmaz F, Kankaya A. Arteriyel yaralar ve hemşirelik bakımı. *Türkiye Klinikleri J Surg Nurs-Special Topics*, 2017;3(3):204-10
- Demiryılmaz İ, Ferah A. Yara iyileşmesinde bağ dokusunun yeri ve nöralterapi yaklaşımı. *Bilimsel Tamamlayıcı Tıp Regülasyon ve Nöral Terapi Dergisi*, 2017;11(3):16-21

- Doğu, Ö, Önen S. Basınç Ülseri Takip Ve Tedavisinde Kullanılan Ölçekler. Yoğun Bakım Hemşireliği Dergisi, 2020;24(3):199-208
- Dreifke MB, Jayasuriya AA, Jayasuriya AC. Current wound healing procedures and potential care. Materials Science and Engineering: C, 2015;48:651-62
- Dünya Sağlık Örgütü (WHO) Resmi Web Sitesi. <https://www.who.int/gpsc/ssi-guidelines/en/> (Erişim Tarihi: 25.03.2021)
- Efteli E. An important problem in nursing care; pressure sores. Current Perspectives on Health Sciences, 2020;1(1):01-10.
- ERAS Türkiye Derneği, Erişim linki:<http://eras.org.tr/page.php?id=10&sağlıkCalisani=true> (Erişim Tarihi: 25.03.2021)
- Ertoy, D. Yara iyileşmesinin histopatolojisi. Tüm Yönleriyle Yara İyileşmesi.(Ed: Erdem C. Çelebi CR). Ankara, 1996
- European Centre for Disease Prevention and Control. Annual Epidemiological Report 2016- Surgical site infections.Stockholm, ECDC, 2016.
- Falabella, A. F. Debridement and wound bed preparation. Dermatologic therapy, 2006;19(6):317-25
- Fetil E. Yara iyileşmesi. Turkderm-Turk Arch Dermatol Venereology, 2017;51:143-4
- Gainza, G., Villullas, S., Pedraz, J. L., Hernandez, R. M., & Igartua, M. Advances in drug delivery systems (DDSs) to release growth factors for wound healing and skin regeneration. Nanomedicine: Nanotechnology, Biology and Medicine, 2015;11(6):1551-73
- Gazi G, Özkan AT, Mumcuoğlu K. Larval terapi ve kronik yaralar. Journal of Biotechnology and Strategic Health Research, 2019;3:55-60
- Gil, E.S., Panilaitis, B., Bellas, E., Kaplan, D. L. Functionalized silk biomaterials for wound healing. Advanced healthcare materials, 2013;2(1):206-17
- Gökalp Özkorkmaz E. Özay Y. Yara iyileşmesi ve yara iyileşmesinde kullanılan bazı bitkiler. Türk Bilimsel Derlemeler Dergisi, 2009;2(2):63-7
- Guilabert, P., Usúa, G., Martín, N., Abarca, L., Barret, J. P., & Colomina, M. J. Fluid resuscitation management in patients with burns: update. BJA: British Journal of Anaesthesia, 2016;117(3):284-96
- Guo S, Dipietro LA. Factors affecting wound healing. J Dent Res, 2010;89(3):219-29
- Gümüş K, Özlü ZK. İhmal Edilen Bir Hemşirelik Bakım Alanı: Yanık Bakımı. Bozok Tıp Dergisi, 2017;7(4):72-79
- Gündeşlioğlu ÖA, Karaçor Z, İnce B, Dadacı M, Aktan M, Duman S. Yağ doku kökenli kök hücreler ve plastik cerrahide uygulama alanları. Türk Plastik Rekonstrüktif ve Estetik Cerrahi Dergisi, 2013;21(3):1-10
- Gündoğdu RH. Cerrahi iyileşmenin hızlandırılması için modern teknikler. Eti Aslan F.(ed.). Cerrahi bakım: Vaka analizleri ile birlikte. Akademisyen Tıp Kitabevi 2016;S:455-470.
- Gürel MS, Karagülle ŞG, Kiremitçi Ü, Alyanak A. Ehlers-Danlos sendromu. İstanbul Tıp Dergisi, 2005;3:33-7

- Gürkan A. Ameliyat sonrası yara iyileşmesi komplikasyonları ve hemşirelik bakımı. Yıldız Fındık Ü, editör. Ameliyat Sonrası Komplikasyonlar ve Hemşirelik Bakımı. 1. Baskı. Ankara: Türkiye Klinikleri; 2019;37-42.
- Harris AG, Saikal SL, Murrell DF. Epidermolysis bullosa patients' perception of surgical wound and scar healing. *Dermatol Surg*, 2019;45(2):280-9
- Ho, M. P., Wang, H., & Lau, K. T. Effect of degumming time on silkworm silk fibre for biodegradable polymer composites. *Applied Surface Science*, 2012; 258(8) 3948-55
- ISBI Practice Guidelines Committee, Steering Subcommittee, Advisory Subcommittee. ISBI practice guidelines for burn care. *Burns*, 2016;42(5):953-1021
- Ishie S, Ito H, Azukizawa M, Furu M, Ishikawa M, Ogino H et al. Delayed wound healing after forefoot surgery in patients with rheumatoid arthritis. *Mod Rheumatol*, 2015;25(3):367-72
- Karaoğlu S. Karaoğlu S. Bacak Ülserlerinin Etyopatogenezi. *Erciyes Tıp Dergisi*, 1996;18 (1):49-54
- Karasu, A., & Bakır, B. Wound and wound healing. *YYÜ Veteriner Cerrahi Dergisi*, 2008;14(1):36-43
- Kesikburun S, Yaşar E. Ozon tedavisi. *TOTBID Derg*, 2017;16(3):196-202.
- Knaup J, Verwanger T, Gruber C, Zeigler V, Bauer JW, Krammer B. Epidermolysis bullosa: a group of skin diseases with different causes but commonalities in gene expression. *Exp Dermatol*, 2012;21(7):526-30
- Koca T. T. Platelet-zengin plazma tedavisinde güncel gelişmeler. *Okmeydanı Tıp Dergisi*, 2015;31(4):207-210
- Kocaay AF, Çelik SU, Eker T, Çetinkaya ÖA, Genç V. İntraperitoneal adezyonlar: patogenezi, klinik önemi ve önleme stratejileri. *Şişli Etfal Hastanesi Tıp Bülteni*, 2015;49(4):231-37
- Korting, H. C., Schöllmann, C., & White, R. J. Management of minor acute cutaneous wounds: importance of wound healing in a moist environment. *Journal of the European Academy of Dermatology and Venereology*, 2011; 25(2):130-37
- Kulalı F, Özbakır H, Kundak S, Kalkanlı O, Eriş D, Çolak R et al. Epidermolizis bulloza: Olgu serisi. *Jinekoloji-Obstetrik ve Neonatoloji Tıp Dergisi*, 2019;16(2):69-73
- Kurtoğlu AH, Karataş A. Yara tedavisinde güncel yaklaşımlar: modern yara örtüleri. *Ankara Ecz. Fak. Derg*, 2009;38(3):211-32
- Kutluay Köklü H, Uğar Çankal D. Yara iyileşmesini etkileyen faktörler içerisinde beslenmenin yeri. *Atatürk Üniv. Diş Hek. Fak. Derg*, 2013;135-41
- Lalezari S, Lee CJ, Borovikova AA, Banyard DA, Paydar KZ, Wirth GA et al. Deconstructing negative pressure wound therapy. *Int Wound J*, 2017;14:649-57
- Langer, R., & Tirrell, D. A. Designing materials for biology and medicine. *Nature*, 2004;428(6982):487-92
- Lefort, H., Rollot, F., Frangieh, M., Tourtier, J. P., & Fromantin, I. Wound care and emergency medicine. *Mediterranean Journal of Emergency Medicine*, 2019; (27):37-40

- Lewis, C. J., Mardaryev, A. N., Sharov, A. A., Fessing, M. Y., & Botchkarev, V. A. The epigenetic regulation of wound healing. *Advances in wound care*, 2014;3(7):468-75
- Li, Jie; Chen, Juan; Kirsner, Robert. Pathophysiology of acute wound healing. *Clinics in dermatology*, 2007;25.1: 9-18
- Lima, M.H.M., Arnold, H., Rodrigues, R. C. M., & Bridges, B. Wound Bed Preparation. *Revista Enfermagem Atual In Derme*, 2020;92(30)
- Lin, J., Li, C., Zhao, Y., Hu, J., & Zhang, L. M. Co-electrospun nanofibrous membranes of collagen and zein for wound healing. *ACS applied materials & interfaces*, 2012;4(2):1050-7
- Malfait F, Wenstrup RJ, De Paepe A. Clinical and genetic aspects of Ehlers-Danlos syndrome, classic type. *Genet Med*, 2010;12(10):597-605
- McFerran T. Nursing dictionary [Hemşirelik sözlüğü]. Pektekin Ç, Dursun Ş, translator. İstanbul: İstanbul Medikal Sağlık ve Yayıncılık; 2017
- Melloul E, Lassen K, Roulin D, Grass F, Perinel J, Adham M et al. Guidelines for perioperative care for pancreatoduodenectomy: Enhanced recovery after surgery (ERAS) recommendations 2019. *World J Surg*, 2020;44:2056-2084.
- Mickelson, M. A., Mans, C., & Colopy, S. A. Principles of wound management and wound healing in exotic pets. *Veterinary Clinics: Exotic Animal Practice*, 2016;19(1): 33-53
- Millan, S. B., Gan, R., & Townsend, P. E. Venous ulcers: diagnosis and treatment. *American family physician*, 2019;100(5), 298-305.
- Millan, S. B., Gan, R., & Townsend, P. E. Venous ulcers: diagnosis and treatment. *American family physician*, 2019;100(5), 298-305.
- Mirasoğlu B. Yara bakım ürünleri. *TOTBİD Dergisi*, 2015;14:456-461.
- Mizui M, Tsokos GC. Low-dose IL-2 in the treatment of lupus. *Curr Rheumatol Rep*, 2016;18(11):68
- Moreira, C. F., Cassini-Vieira, P., da Silva, M. F., & da Silva Barcelos, L. Skin wound healing model-excisional wounding and assessment of lesion area. *Bio-protocol*, 2015;5(22):1661
- Mostafa J, Ali Y, Zohre R, Samaneh R. Electromagnetic fields and ultrasound waves in wound treatment: a comparative review of therapeutic outcomes. *Biosciences Biotechnology Research Asia*, 2015;12 (1):185-95
- Mutlu S, Yılmaz E. Yara yönetiminde yenilikçi yaklaşımlar. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 2019;8(4):481-94
- Nawaz, Z., & Bentley, G. *Surgical incisions and principles of wound healing*. Surgery (Oxford), 2011;29(2):59-62
- Nelson DB, Dilloway MA. Principles, products, and practical aspects of wound care. *Critical Care Nursing Quarterly*, 2002;25(1):33-54
- Nicks, B. A., Ayello, E. A., Woo, K., Nitzki-George, D., & Sibbald, R. G. Acute wound management: revisiting the approach to assessment, irrigation, and closure considerations. *International journal of emergency medicine*, 2010;3(4): 399-407

- Nielson, C. B., Duethman, N. C., Howard, J. M., Moncure, M., & Wood, J. G. Burns: pathophysiology of systemic complications and current management. *Journal of Burn Care & Research*, 2017;38(1):e469-e481
- Ordin, YS, Sütsünbuloğlu E. Yanık Yaraları ve Hemşirelik Bakımı. *Turkiye Klinikleri Journal of Surgical Nursing-Special Topics*, 2017;3(3):216-23
- Orhan A, Özergin U. Açık kalp cerrahisi uygulanan hastalarda sternal yara kapatılmasında yeni bir teknik. *Türk Göğüs Kalp Damar Cerrahisi Dergisi*, 2013;21(3):864-5
- Ormerod AD, Thomas KS, Craig FE, et al. Comparison of the two most commonly used treatments for pyoderma gangrenosum: results of the STOP GAP randomised controlled trial. *BMJ* 2015;350:h2958
- Ortaköylü MG, Özen T, Bağcı BA, Karaca ESA. Marfan Syndrome: A Case Report. *Respir Case Rep*, 2020;9(3):136-142.
- Ozan F, Altay T, Kayalı C Hiperbarik oksijen tedavisi. *TOTBĞD Dergisi*, 2017;16:187-95
- Özdemir Çınar Ö, Altındağ E, Avcı F, Uysal M. Kronik venöz yetmezlik. *Turkiye Klinikleri J Health Sci*, 2016;1(2):125-38.
- Öztaş P. Yara İyileşmesi, Bakımı ve Tedavisi. *Ankara Eğt. Arş. Hast. Derg.*, 2021;54(2) :341-51
- Öztürk, D, Akyolcu, N, Ciddi Yanıklı Hastanın Acil Dönemdeki Bakımı. *Florence Nightingale Hemşirelik Dergisi*, 2016;24(1):49-58
- Parsak CK, Sakman G, Çelik Ü. Yara iyileşmesi, yara bakımı ve komplikasyonları. *Arşiv Kaynak Tarama Dergisi*, 2007;16.2:145-59
- Powers JG, Higham C, Broussard K, Phillips TJ. Wound healing and treating wounds: Chronic wound care and management. *J Am Acad Dermatol*, 2016;74:607-25
- Queen, D., Orsted, H., Sanada, H., & Sussman, G. A dressing history. *International wound journal*, 2004;1(1):59-77
- Rızalar S, Büyük ET, Uzunkaya G K, Şahin R, Tülin AS. Hemşirelerin yara bakım uygulamaları; Üniversite hastanesi örneği. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*, 2019;12(3):163-9
- Rosenbaum, A. J., Banerjee, S., Rezak, K. M., & Uhl, R. L. Advances in wound management. *JAAOS-Journal of the American Academy of Orthopaedic Surgeons*, 2018;26(23):833-43
- Sakalloğlu Abalı, A. E. Pediatrik yanık hastalarının yoğun bakım yönetimi. *Türk Yoğun Bakım Derneği Dergisi*, 2011; 9(1):62-9
- Sançar B, Canbulat Ş, Erkal S. Yara bakımında kullanılan bitkisel yöntemler ve hemşirelik. *Turkiye Klinikleri J Intern Med Nurs-Special Topics* 2017;3(2):116-24.
- Santos, E., Queirós, P., Cardoso, D., Cunha, M., & Apóstolo, J. The effectiveness of cleansing solutions for wound treatment: a systematic review. *Revista de Enfermagem Referência*, 2016;4(9)

- Savcı A. Yanık Yaralanması. İçinde: Dahili ve Cerrahi Hastalıklar Hemşireliği El Kitabı (Ed. Mert H, Bilik Ö). Palme Yayınevi, Ankara. 1. Baskı, 2020, p.789-807.
- Sepehripour, S., & Dheansa, B. S. Wound irrigation and the lack of evidence-based practice. *Journal of Plastic, Reconstructive & Aesthetic Surgery: JPRAS*, 2018;71(6): 940-1
- Shaheen A. Comprehensive review of keloid formation. *Clin Res Dermatol*, 2017;4:1-18
- Shanmugam VK. Vasculitic diseases and prothrombotic states contributing to delayed healing in chronic wounds. *Curr Dermatol Rep*, 2016;5(4):270-7
- Sidhu-Malik NK, Wenstrup RJ. The Ehlers-Danlos syndromes and Marfan syndrome: inherited diseases of connective tissue with overlapping clinical features. *Semin Dermatol*; 1995;14(1):40-6
- Song H, Lahood N, Mostaghimi A. Intravenous immunoglobulin as adjunct therapy for refractory pyoderma gangrenosum: systematic review of cases and case series. *Br J Dermatol*, 2018;178(2):363-8
- Stoica, A. E., Chircov, C., & Grumezescu, A. M. Nanomaterials for wound dressings: an up-to-date overview. *Molecules*, 2020;25(11): 2699
- Storer, A., Lindauer, C., Proehl, J., Barnason, S., Brim, C., Crowley, M., ... & Papa, A. Emergency Nursing Resource: Wound Preparation. *Journal of Emergency Nursing*, 2012;38(5): 443-6
- Surgery at the University of Toronto Best Practice In Surgery, Erişim linki: <http://bestpracticeinsurgery.ca/guidelines/surgical-wound-care/> (Erişim Tarihi: 25.03.2021)
- Sürme Y, Çürük GN. Yara bakımında fitoterapi: Çay ağacı yağı. *ERÜ Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 2020;7(2):35-41.
- Tayfun K. Aromaterapi J Biotechnol and Strategic Health Res, 2019;3(Özel Sayı):67-73
- Toklu, A. S. Diyabetik ayak yaralarında ölçme, değerlendirme, sınıflama. *TOTBİD Dergisi*, 2015; 14:355-62
- Ulma RM, Aghaloo TL, Freymiller EG. Wound healing. *Oral and Maxillofacial Trauma*. Philadelphia: Saunders, 2013;9-29.
- Ulu AC. Cerrahi alan enfeksiyonları. *Türkiye Klinikleri J Inf Dis-Special Topics*, 2016;9:22-9
- Vasconcelos A, Cavaco-Paulo A. Wound dressings for a proteolytic-rich environment. *Applied microbiology and biotechnology*, 2011;90(2):445-60
- Vasconcelos, A., Gomes, A. C., & Cavaco-Paulo, A. Novel silk fibroin/elastin wound dressings. *Acta biomaterialia*, 2012;8(8):3049-60
- Vowden, K., & Vowden, P. Wound dressings: principles and practice. *Surgery (Oxford)*, 2017;35(9):489-494
- Vural F, Savcı A. Yara bakımında yeni uygulamalar. *Türkiye Klinikleri J Surg Nurs-Special Topics*, 2017;3(3):224-32
- Vural, F; Özer NG. Yanıklı Hasta Bakımında Güncel Rehberlerin Önerileri. *Koç*

- Üniversitesi Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi, 2020;17(2):187-9
- Weir, D., & Swanson, T. Ten top tips: wound cleansing. *Wounds Int*, 2019;10(4): 8-11
- Welsh L. Wound care evidence, knowledge and education amongst nurses: a semi-systematic literature review. *Int Wound J*, 2018;15:53-61
- Wolcott, R.D., & Fletcher, J. Technology update: role of wound cleansing in the management of wounds. *Wounds UK*, 2014;10(2).
- Yano K, Ikari K, Takatsuki Y, Taniguchi A, Yamanaka H et al. Longer operative time is the risk for delayed wound healing after forefoot surgery in patients with rheumatoid arthritis. *Mod Rheumatol*, 2016;26(2):211-5
- Yao, K., Bae, L., & Yew, W. P. Post-operative wound management. *Australian family physician*, 2013;42(12):867-70
- Yapucu Güneş Ü, Eser İ. Effectiveness of a honey dressing for healing pressure ulcers. *J Wound Ostomy Continence Nurs*, 2007;34(2):184-90
- Yara Bakım Derneği Resmi Web Sitesi, Erişim linki: <http://yarabakimidernegi.org.tr/> (Erişim Tarihi:04.07.2021)
- Yara Ostomi ve İnkontinans Hemşireleri Derneği Resmi Web Sitesi, Erişim linki: <https://www.yoihd.org.tr> (Erişim Tarihi:04.07.2021)
- Yasti, A. C., Senel, E., Saydam, M., Ozok, G., Çoruh, A., & Yorganci, K. Guideline and treatment algorithm for burn injuries. *Ulus Travma Acil Cerrahi Derg*, March, 2015; 21(2):79-89
- Yavuz D, Denyeli O, Tuğtepe H, Ahıskalı R, Haklar G, Akalın S. Hiper ve hipotroidi oluşturulmuş sıçan modelinde açık yara iyileşmesi sırasında extrasellüler matris değişiklikleri. *Official Journal of Society of Endocrinology and Metabolism of Turkey* 2003
- Yazar H, Karaca İR. Yumuşak dokuda yara iyileşmesi, etkileyen faktörler ve skar revizyonu. *Atatürk Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi Dergisi*, 2015;25(1):152-61
- Yılmaz E. Yoğun bakım ünitelerinde sık görülen enfeksiyonlar ve kanıta dayalı uygulamalar. *Yoğun Bakım Hemşireliği. Türkiye Klinikleri*, 2019;27-36
- Young, A., & McNaught, C. E. The physiology of wound healing. *Surgery (Oxford)*, 2011; 29(10):475-9
- Yüceler Kaçmaz H, Ceyhan Ö. Profilaktif negatif basınçlı yara tedavisinin cerrahi alan enfeksiyonlarının önlenmesindeki etkisi. *Arşiv Kaynak Tarama Dergisi*, 2018;27(3):299-31